

JEI IŠMINDŽIOTAS TAKELIS MIELESNIS NEI TRINKELIŲ TAKAS

Tekstas *Kristinos Šalnytės* Ilustracijos *autorės*

PATARIMAI NORINTIEMS SUKURTI PEIZAŽINIO STILIAUS SODĄ

Peizažiniai, į natūraliai susiformavusią gamtinę aplinką panašūs sodai įvairiose šalyse labai skiriasi vienas nuo kito. Skirtumus lemia vietos tradicijos, vietinės arba jiems artimos augalų rūšys bei statybinės medžiagos. Europietiškuose soduose aiškiausiai matoma žmogaus kūryba, o štai japoniškuose ar Kinijos soduose peizažinės kompozicijos atskleidžia natūralų gamtos grožį, kadangi beveik visada sodas įterpiamas į jį supantį natūralų gamtovaizdį. Pagarba gamtos grožiui čia išreiškiama ja sekant ir ją saugant, o ne perkuriant tai, kas susiformavo savaime.

S kiriami du pagrindiniai sodo stiliai: formalusis (architektūrinis arba prancūziškasis stilius), kuriam būdinga simetrija, geometrinės formos, ir peizažinis (laisvasis arba angliškas) sodo stilius, kurį sukuria natūralios laukinės gamtos formos arba žmogaus kuriamas sodas jas imituoja. Tiems, kas mieliau renkasi išmindžiotą pievoje takelį, o ne ornamentais trinkelėmis išgrįsta alėją, šis sodo formavimo stilius yra pats artimiausias.

Jeigu derinsite abiejų stilių elementus, galite sukurti įdomų kontrastą tarp dirbtinio ir natūralaus kraštovaizdžio. Peizažinio stiliaus sode svarbiausia išgauti ir išlaikyti formų, spalvų ir medžiagų natūralumą. Tačiau ir tiksliai suplanuotą, geometriškai tvarkingą sodą galima sušvelninti – pavyzdžiui, laisvai augančiais šliaužiančiais augalais paslėpti tiksliai tako ribas. Nors tokiam sode turbūt geriausiai tiktų tiesiog išmindžiotas pievoje takelis, kiek nubarstytas smėliu ar

žvyru. Jokių bortų, trinkelėlių ir pan. čia nereikia. Netinka ir karpytos gyvatvorės, dekoratyviai suformuoti medeliai, simetrija bei tobula veja.

Didžiausias peizažinio sodo pranašumas tas, kad jo priežiūra reikalauja minimalių pastangų. Net ir tobulai neišravėtas gėlynas tokiam sode gali atrodyti ypač įspūdingai. Žinoma, jokių būdų negalima manyti, kad tokio sodo apskritai nereikia prižiūrėti – jį lygiai taip pat, kaip ir bet kurį kitą būtina ▶

▲ Atminkite, jog naujai sodinamus dekoratyvinius želdinius svarbu derinti prie esamos augmenijos, kuri būdinga tam tikram kraštui. Geriau rinktis augalus, kurie būdingi Lietuvos kraštovaizdžiui arba čia introdukuoti taip seniai, kad jau tapo savais, pavyzdžiui, kaštonai. Tačiau jokių būdu netiks egzotiški augalai, tokie kaip rododendrai, hamameliai, magnolijos ar migdolai.

reguliariai laistyti, tręšti, genėti. Tačiau tokiam sode rudenį netrukdo ir nuotaikos negadina nesugrębti lapai ar išsikerojusios obelių šakos.

Formuojant peizažinio stiliaus sodą svarbu išlaikyti kuo daugiau natūralumo, todėl nereikia skubėti upelių, ežerų šlaitų visiškai išvalyti nuo natūralių sąžalynų. Be augalijos, šlaitus galima sutvirtinti natūralių medžiagų – medinių trinkelėlių, akmenų laipteliais.

RELJEFAS

Sklypo reljefas yra bene svarbiausias kraštovaizdžio elementas. Nuo jo priklauso būsimos sodo tipas. Lygiame sklype įsikurti gal kiek pigiau ir paprasčiau, bet tokioje vietoje įrengta sodyba gali būti kiek monotoniška. Kad to išvengtumėte, nederėtų sulyginti natūraliai susiformavusių kalvelių ar įdubų, net

vertėtų specialiai suformuoti iškilimus ar kalnelius. Tam tiks gruntas, likęs po statybų ar iškasus tvenkinį.

Jokiu būdu nereikia persistengti. Geriausia prieš tai susipažinti su apylinkėmis, pavartyti gamtos albumus, sodo dizaino knygas. Tačiau negalima pamiršti, jog patarimai šiuose leidiniuose dažniausiai remiasi užsienio šalių pavyzdžiais, todėl labai svarbu pasirinkti tik tai, kas labiausia tinka lietuviškam kraštovaizdžiui. Nereikėtų įrengti tarpeklių ar aukštų krioklių, kurie nebūdingi Lietuvos peizažui, nes tai bus akibrokštas ir prasto skonio demonstravimas.

VANDENS TELKINIAI

Peizažinio stiliaus sode dirbtiniai vandens telkiniai gali būti pačių įvairiausių formų: apvalūs, pailgi, ar net keli tvenkinėliai, sujungti smagiai čiurlenančiu

▲ Senas medis vėl sužaliuos, jeigu jo kamieną apsisvys vijokliniai augalai, puošnios raganės ar kvapnūs sausmedis. O šalia tokio medžio tiks narcizų, saulūčių, rusmenių, pakalnučių žiedai.

▼ Jeigu reljefas kalvotas, jame labai natūraliai atrodys srovenantis upokšnis ar upelis. Net jei jis bus neilgas, jį galima nesunkiai pagyvinti mažomis kaskadomis, pakopomis ar akmenų slenksčiais.

upeliu. Jei norite džiaugtis tekančiu, judančiu vandeniu, geriausiai tiktų sraunus akmenuotais slenksčiais upelis ar nedidelė kaskada.

Pakrantėse ar vidury telkinio galite įkurdinti skulptūrą, priištį valtį ar nutiesti lieptelį. Svarbu, kad tokio tvenkinio augmenija vešėtų nevaržomai.

Puikiai gamtinio stiliaus sode tiktų vandens telkinys, primenantis natūraliai susiformavusią pelkę. Pelkės stilių galima suteikti visam sodui – tokiam kampelyje puikiai jausis drėgnas vietas mėgstantys augalai: rodžersijos, melsvės, plukės, rusmenės, čerai (eleborai), pavasariniai erančiai, vilkdalgiai, pelkinės viksvos.

Natūralaus upelio ar tvenkinio pakrantėje dažniausiai būna įsiveisę karklų sąžalynai, kuriuos tereikia išvalyti nuo prikritusių ir pūvančių lapų, apgenėti nudžiūvusias ir pernelyg išsišakojusias šakas, nušienauti aplink kamienus aukštą žolę. Taip nenusižengiama natūralumui ir kartu atsiranda tvarkinga poilsio vieta.

Atminkite, jog vandenų krantų apsaugai labai tinkami mišrūs želdiniai – ne tik medžiai ir krūmai, bet ir pažeme šliaužiantys augalai, taip pat žolės danga (velėna), kuri puikiai sulauko gruntą nuo paviršiaus erozijos. Jei šlaitai labai statūs ir stipriai ardomi erozijos, sodinkite gausiai atžalas leidžiančius lapuočius krūmus ir medžius: liepas, lazdynus, baltalksnius. Moliungose šlaituose pravartu sodinti juodalksnius, o smėlėtuose – pušaites ar berželius, kurie savo šaknimis sutvirtina šlaitą. Beje, juodalksniai ir baltalksniai garina vandens perteklių.

Renkant upeliui vietą, geriausia, kad jis būtų gerai matomoje ir girdimoje vietoje. Tvenkinių, baseinėlių, upokšnių krantams apželdinti rinkitės raktažoles, žiognages, vingiorykštes, gaures ir kitus drėgmę mėgstančius augalus. Tokius vandens telkinius mėgsta paukščiai bei vandens gyvūnai, todėl šalia galima įrengti ir aukštesnę paukščių girdyklą.

O jei vandens telkinys didelis, jo viduryje galima suformuoti nedidelę salelę, kuri gali tapti puikia vieta paukščių lizdams – su sąlyga, kad tai didelė ir gana atoki sodyba, o ne namas vidury didelio miesto.

Formuojant pakopėles upelyje, galima panaudoti iškasto duburio gruntą. Jeigu slenksčiai bus formuojami iš akmenų, ▶

šiuos reikėtų guldyti taip, kad vanduo tekėtų norima kryptimi ir kristų į reikiamą vietą. Svarbu atidžiai pasirinkti akmenų formas ir dydžius bei jų kiekį. Labiausiai tinka plokšti akmenys. Vienai pakopai užtenka poros stambesnių arba trijų keturių mažesnių akmenų.

TAKAI

Natūralioje gamtoje labai retai pasitaiko tiesių linijų ir griežtų, simetriškų formų, todėl įrengiant peizažinio stiliaus sodą, vertėtų sekėti šiuo principu. Tiesiant takus, jiems reikėtų suteikti lenktą formą, o geriausia – pirma juos išvaikščioti, išmindyti. Tokiu būdu takai *nusities* būtent ten, kur jie bus funkcionaliausi ir įgys natūralią formą. *Juk nė vienas žmogus savo kieme nevaikšto kampais, jei gali nueiti tiesiai.* Galima šį vingiavimą pabrėžti augalais, suoliukais ar šviestuvais, išdėstant juos palei takus ar posūkiuose. Stambesni akcentai (suoleliai, skulptūriniai elementai, didesnių dekoratyvinių augalų kompozicijos) ar jų grupės ypač natūraliai atrodo takų sankirtose, kur susiformuoja savotiškos aikštelės.

Tako kraštai turėtų būti be griežtų ribų, neatriboti jokiais bortais, juos turėtų pridengti išsikeriantys augalai, dažnai uždengiantys ir dalį tako. Tokio tako kraštuose sodinkite žiemes, snapučius, uolaskėles, pachizandras, bergenijas, ožekšnius, akantus, paparčius ar karpazoles. Nepamirškite, jog natūraliuose

soduose visi sodo elementai, įskaitant takus, kuriami iš natūralių medžiagų. Tinkamiausia žvyro, smėlio, akmenų, medžio, medžio žievės ar pjuvenų tako dangą, o prie pat namo įrengiant įvažiavimą galima pasinaudoti ir klinkeriu ar plytomis. Gražiai atrodo šių medžiagų tarpusavio deriniai. Jokiu būdu netinka takų asfaltuoti, grįsti betoninėmis ar šaligatvio trinkelėmis. Tačiau galima pasinaudoti specialiais plastikiniais koriais ir juos užsėti žole ar užberti žvyru – bus patogiu naudotis ir nesimatys jokio dirbtinumo.

Laiptai taip pat montuojami iš natūralių medžiagų ir tam puikiai tinka skaldyto akmenis plokštės, paliekant tarp jų nedidelius tarpus. Šiose siūlėse verta pasodinti kiliminius, šliaužiančius augalus: vaisginas, taukes, notreles, tolėjas, čiobrelis, tik svarbu atkreipti dėmesį į tai, kiek sodinamas augalas plečiasi į šalis. Ypač tinkami tokiuose soduose mediniai laiptai, tačiau juos įrengus ūksmingose, pavėsingose vietose laiptai drėksta, imirksta ir tampa slidūs, greičiau pūva.

TVOROS, LAUKO BALDAI

Peizažinio stiliaus soduose tinkamiausios medinės, akmeninės, pintos gluosnio ar lazdyno tvoros, ypač jeigu jos paliktos be apdailos, kiek grubokos. Įdomiai ir estetiškai atrodo tvoros, apželdintos vijokliniais augalais. Tačiau mediena estetiškai atrodo ir bus atspari aplinkos poveikiui

tik tuomet, jei bus impregnuota.

Jei norisi ne tvoros, o gyvatvorės, puikiausiai tiks žaliuojanti gudobelė, lanksvos, krūminės sidabražolės, sedulos ar raugerškiai, taip pat vaiskrūmiai – serbentai, agrastai, šilauogės. Tokių gyvatvorių nereikia formuoti, užtenka apgenėti pernelyg išsišakojusias ar pažeistas šakas. Tačiau tokios gyvatvorės labiau tinka didelėse teritorijose, mažiems sodams jos per daug vešlios, todėl vizualiai dar labiau sumažina plotą. Jeigu sklypas siauras ir netoliese yra kaimynų kiemas, vertėtų kartu ieškoti idėjų.

Maža ir siaura erdvė vizualiai praplatės, jeigu jos neskaidysite tvoromis ir gyvatvorėmis: vientisa erdvė atrodo platesnė ir didesnė.

Bet kuris sodas neapsieis be lauko baldų ar nors vieno medinio suoloelio pamiškėje, prie tako ar vandens telkinio. Lauko baldai peizažinio tipo sode neturi būti įmantrių formų ar medžiagų. Dažnai užtenka vos kelių nupjautų rąstų, didesnių akmenų ir minkštų drobinių pagalvėlių, taip pat masyvaus medinio stalo, akmeninės laužvietės. Didesnėje poilsio aikštelėje, ypač prie kalvelės galima sumūryti atraminę sienutę, ant kurios bus patogiu ir prisėsti. Po aukštų medžių laja galima rasti vietą didelėms masyvioms sūpynėms ar net pavėšinei.

Kalbant apie medžiagas būtina įsidėmėti, kad joku būdu netinka plastikas ar kitos šiuolaikiškos, akivaizdžiai nenašios medžiagos. O ir metalu, mūru

ar akmenimis piktnaudžiauti taip pat nevertėtų. Beje, kur kas labiau tinka ne pirkiniai, o rankų darbo gaminiai.

AUGALAI

Esant nemažam želdinių poreikiui vis didėja mūsų kraštui svetimų želdinių pasiūla. Prieš juos įsigyjant reikia gerai pagalvoti, ar visi jums patinkantys augalai pritaps prie esamo kraštovaizdžio, ar derės prie namo stilistikos. Kadangi *svetimieji* augalai suardo kraštovaizdžio vientisumą, juos sodinkite labai saikingai ar jų visai venkite.

Jeigu įsigijote seną sodybą, neskubėkite jos visiškai pakeisti. Seni išsikeroję medžiai atrodo kur kas originaliau nei jauni atvežtiniai augalai vienodai suformuota laja. Pamėginkite senus medžius atnaujinti, nugėti nudžiūvusias šakas, išgydyti kenkėjų pažeistas vietas. Galimas ir dar kitoks variantas – palikite medį tokį, koks jis yra, tiesiog leiskite kerpėms ir samanoms užkariauti kamieną.

Jei sklype norite pasodinti keletą krūmų, rinkitės tokias jų rūšis, kurios būdingos lietuviškam kraštovaizdžiui: juoduosius ir raudonuosius šėivamedžius, gudobeles, sedulas, sausmedžius, ievas, šermukšnius, putinus. Senoji šių medžių reikšmė suteikia sodybai romantiškos nuotaikos ir sukurs tęstinumo įspūdį. Gimė sūnus – sodina šermukšnių arba ažuolą, jeigu dukra – liepą, drebulę. Jei sodyba yra sena ir joje yra tokių senų medžių, jie pasakoja čia gyvenusios šeimos istoriją, o šalia naujai sodinami tęsia tradiciją.

Miškingoje vietoje esantis sklypas taip pat gali pražysti įvairiaspalviais žiedais. Čia puikiai auga baltašaknės, paparčiai, melsvės, rūteniai, astilbės, scylės, čerai, ožekšniai, šilingės, plukės, kurpelės, katilėliai ir daugelis kitų. Šie augalai ne tik pajvairins natūraliai susiformavusią pamiškės ar miško augmeniją, bet ir pradžiugins spalvų gausa.

Natūralaus tipo sode galima įsiveisti vaiskrūmių ir vaismedžių sodą, taip pat daržą. Labai tinkami dekoratyvių augalų deriniai su daržovėmis ar prieskoninėmis žolėmis.

LAUKINIŲ GĖLIŲ VEJA

Prieš įsirengdami veją gerai pagalvokite, kokia bus jos paskirtis – juk natūraliai gamtoje nėra tobulų vejų, tai visada yra

▲ Jeigu kieme esantys akmenys samanoja, neskubėkite naikinti samanų – jos gali tapti romantiška puošmena.

▼ Formuojant reljefą svarbu tai daryti labai atsargiai: perėjimas iš plokščio paviršiaus į kalvelę ar įdubą turi būti nuoseklus, tarsi susiformavęs savaime.

▼ Laukinių gėlių pievelė ypač gerai augs ten, kur dirva nėra itin derlinga – jos nereikia tręšti. Tokia pieva privilios bites ir drugelius.

pieva: ne visai lygi, pilna įvairiausių žydinčių augalų, gyvūnų. Taigi ir įrengiant peizažinio tipo sodą geriausiai jame tiks laukinių gėlių pieva. Svarbu pasirinkti geros kokybės tam specialiai pritaikytas laukinių gėlių sėklas. Čia labiausiai tinka mišinys, kuriame pagrindą sudaro smilgos ir eraičiniai, kurie neužgožia kitų augalų. Kartu su šiomis žolėmis puikiai augs ir žydės aguonos, dobilai, rugiagėlės, juodosios bajorės, paprastosios kraujažolės, saulutės, veronikos ar kiaulpienės. Atminkite, jog laukinių gėlių pievos pjauti negalima tol, kol gėlės nesubrandino ir neišbarstė sėklų. Per anksti nupjovus, žydintys augalai nebesudygs ir pievelę teks atsodinti iš naujo. Tačiau ir tokia kvapni veja turi savo trūkumą – ja vaikščioti reikėtų kuo

mažiau, nemindyti. Tai ne pati tinkamiausia vieta vaikų žaidimams.

Jeigu nusprendėte nesodinti tradicinės ar laukinių gėlių pievos, galima ją pakeisti kvapnia ramunėlių ar čiobrelių pieva. Tačiau tokiu atveju reikės sudėtingesnės priežiūros, kadangi piktžolės teks išrinkti rankiniu būdu, tokių vejų pjauti negalima.

O pats paprasčiausias variantas – tiesiog gerai perkasti ar perarti žemę, išrinkti daugiamečių piktžolių šaknis (dilgėlių, usnių) ir ją vėl gražiai sulyginti. Po kurio laiko čia ataugės tikrai natūrali pievelė, kuria galima *atskiesti* ir vejos žolių mišiniu. Tokia pieva bus ir atsparesnė, ją sudarys skirtingi augalai, o išlygintą paviršių bus nesunku nupjauti. ■

KURIANT SODUS, NUO SENO KLIAUTASI GAMTA

Tekstas **Kristinos Šalnytės** Ilustracijos iš „Aplinkos“ archyvo

Ar verta laukinę gamtą primenantį sodą kurti lietuviškame kraštovaizdyje? Ar tai paplitę pasaulyje ir kaip šis stilius vertinamas Lietuvoje? Kokių pagrindinių taisyklių ir specialistų patarimų verta laikytis norint sukurti natūralios gamtos sodą, kad nepersistengtume ir nenukryptume į kraštutinumus?

ŽELDYNŲ DIZAINERĖS AUŠROS BUDGINIENĖS KOMENTARAS

„Natūralios gamtos sodai tradiciškai veši Naujojoje Zelandijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Lenkijoje. Lietuvoje į juos žiūrima dar gana skeptiškai, juose natūralios gamtos grožis derinamas su tvarkingo sodo įsivaizdavimu, bijoma, kad rezultatas bus *sulaukėjęs*. Tačiau lietuviškas kraštovaizdis yra pakankamai įvairus, todėl čia yra nemažai galimybių kurti natūralius sodus. Dažnai sklypą supanti aplinka pasufleruoja, kokio tipo

natūralų sodą rinktis. Pavyzdžiui, jeigu vieta nuošali, rami ir natūraliai auga medžių grupės, lengviausia rinktis miško sodą. Taip pigiau ir reikia įdėti mažiau darbo. Jei aplink – žydinčių gėlių pievos, neverta vargti puoselėjant tobulą veją. Tokiame sode derės natūralus netaisyklingų formų tvenkinys apsodintais krantais. Gamtinio tipo sode prieglobstį ir maisto randa daug gyvūnų, kurie labai pagyvina sodą.

Sukurti natūralios gamtos įvaizdį nėra paprasta. Būtina įvertinti ne tik sodo

vietos sąlygas, bet ir augalų augimo bei dauginimosi savybes, kad sode neaugtų per daug augalų ar jie nebūtų susodinti per tankiai. Mažosios architektūros elementai išdėstomi gana natūraliai ir suderinami taip, kad sudarytų darnią visumą. Suoliukui turėtų būti parinkta tokia vieta, nuo kurios atsivertų gražus vaizdas – tuomet jo buvimas atrodytų natūraliai.

Natūraliai aplinkai kurti tinka natūralios medžiagos: medis (raštai, kelmai, šakos, smulkinta žievė), vietinis akmuo,

▲ Tokio stiliaus sodui būdingi laisvi kontūrai, švelnios išgaubtos formos, netaisyklingas apsodinimas. Stebint natūralią aplinką kurti sodą yra lengviau, nes pati gamta diktuoja sprendimus, tik reikia mokėti jais pasinaudoti.

degto molio plytos, žvyras. Sodinami gamtoje aptinkami vietiniai augalai ir augalų grupės. Nors galima sodinti ir ne vietos augalus, bet jų augimo sąlygos turi būti panašios ir jie neturi labai išsiskirti.

Natūralaus tipo sodas natūraliai įsilieja į peizažą, tačiau tinkamai neprižiūrint jis greitai gali tapti tiesiog augalų sąžalynu. Šio stiliaus sodai neturi atrodyti apleistai, ir tai pasiekti nėra labai sudėtinga – šių sodų priežiūra paprastesnė negu griežtų, paradinių taisyklingos formos sodų. Čia nėra jokių dekoratyviai kar-

pytų gyvatvorių ar augalų, nereikia tobulai išpuoselėtų vejų, pincetu išravėtų gėlynų. Tiesiog per žydinčių gėlių pievą vingiuoja nušienautas takelis, o visa pieva bus šienaujama vasaros viduryje ir jai baigiantis.

Savaime suprantama, kad ir toks sodas negali atsirasti bet kur – jis turi derėti ir prie vietovės, ir prie namo stilistikos, šeiminių poreikių ir jų gyvenimo būdo. Tačiau jeigu šiuo stiliumi susižavėjęs šeimininkas vis tiek nori įsirengti tokį kiemą, nekreipiant dėmesio į namo stilių, tuomet galimos

ir alternatyvos. Jei sklypas didelis, reprezentacinę zoną ar sodo dalį aplink namą galima derinti prie namo stilistikos, o likusį plotą ar vidinį kiemą skirti gamtą primenančiam sodui. Išradingai derinant stilius galima sukurti visiškai naują asmeninį sodą.“

Natūralaus tipo sodo kūrimas remiasi pagrindine taisykle: dėmesys skiriamas bendrajai visumai, vaizdui, o ne atskirioms detalėms, akcentams ar zonoms. Kaip gamtoje – gražus ne vienas medis, o visas miškas, ne viena gėlė, o ištisinė pieva. ■